

# VIEDENSKÁ ARBITRÁŽ V DOBOVEJ SLOVENSKEJ POÉZII A PIESŇACH

PETER TOLLAROVÍČ

TOLLAROVÍČ, Peter: Vienna Arbitration in Contemporary Slovak Poetry and Songs, 2019, Vol. 1, Issue 1, pp. 51 – 56. DOI: 10.17846/CEV.2019.01.1.51-56.

**ABSTRACT:** The study approximates authentic verbal work from the breaks of 1938/1939. During this period, the poets formed the difficult political events that hit Czechoslovakia, especially the territory of today's Slovakia. These events were written by the leading Slovak writers, whose poems were collected by Emil Boleslav Lukáč, but also by the lesser known authors who published separate poetry collections such as Anton Prídavok, Jozef M. Brodi and Lubomír Kupčok. The crimes committed by the Slovaks perceived the authors through the nation and individuals. These ideas are also captured in popular pop songs that were popular and broadcast on the radio.

**KEYWORDS:** Vienna Arbitration. Slovak Autonomy. Political Poetry. War Poetry.

Pre historikov je dnes ťažké určiť, ktorá z udalostí roku 1938 najviac zasiahla do prúdu dejín Slovenska a jeho obyvateľov. **Príležitostná poézia súvisiaca s politicko-spoločenským dianím v našej vlasti** našla v 20. storočí hojné uplatnenie. Tragédiu 1. svetovej vojny zachytil Pavol Országh Hviezdoslav vo svojich *Krvavých sonetoch* alebo Martin Rázus v zbierke *To je vojna!* Počas Prvej republiky zasa viacerí básnici vyjadrovali svoj negatívny postoj k nerovnocennému postaveniu Slovenska v rámci rodiacej sa modernej republiky. Za všetkých spomeňme aspoň Andreja Žarnova a jeho zbierku *Stráž pri Morave* (1925) z polovice 20. rokov.

Na sklonku roku 1938 sa naskytlo viacero zväčša negatívnych podnetov, ktoré sa stali inšpiráciou pre množstvo známych i menej známych slovenských básnikov. Možno konštatovať, že radosnú udalosť, vyhlásenie Autonómie Slovenska 6. 10. 1938, prehlušil smútok nad smrťou Andreja Hlinku, ktorý zomrel 16. 8. 1938. Pri tejto príležitosti vznikla antológia *Requiem za Andreja Hlinku*, do ktorej prispelo viacero básnikov a viacero básní bolo publikovaných v dobových časopisoch. Ďalšou smutnou udalosťou bola Mnichovská dohoda z 30. 9. 1938. Pre Slovákov bola však najbolestnejšou tzv. Prvá viedenská arbitráž z 2. 11. 1938. Po tejto udalosti už prestali mlčať takmer všetci slovenskí poeti a prostredníctvom smútku premeneného na básnické slovo sa prihlásili noví mladí básnici. Cieľom tohto príspevku je poskytnúť literárnohistorický prehľad básní a piesní súvisiacich s týmito závažnými udalosťami.

V kontexte spomenutých udalostí bolo vyhlásenie Slovenského štátu 14. 3. 1939 pre našich autorov v istom zmysle zadosťučinením. Preto na jar 1939 vzniká z iniciatívy Emila Boleslava Lukáča antológia *Pred ohnivým drakom* (1939) s podtitulom antológia poézie pohnutých časov. Básnik tu zhromaždil zväčša predtým časopisecky publikované básne širokého spektra slovenských autorov. Poetiku týchto básní bližšie priblížila Mária Bátorová v svojej monografii *Roky úzkosti a vzopätia v kapitole Rok 1938 v slovenskej poézii*.

Editor Emil Boleslav Lukáč v doslove píše: „*Celý národ bol účastníkom i dejateľom európskych krútnav, ktoré svojimi spodnými prúdmi i prejavmi hrozili mu, azda ešte viac než iným národom, stroskotaním. A keď celý národ, nuž akoby ich neboli hlboko prežili, preboleli slovenskí básnici? Bolo by možné, aby ich citlivý duševný seizmograf nereagoval na obrovský svetový súboj ideí, systémov, náhľadov, civilizačných prúdov?*“<sup>1</sup> V závere Lukáč vysvetľuje, že viacero básní musel z rozličných

<sup>1</sup> Lukáč, Emil Boleslav, 1939. Doslov. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 120.

príčin vynechať. Vyšli totiž i samostatné zbierky, venované smutnému osudu Slovákov. Tým sa bude venovať druhá časť môjho príspevku.

K spomenutým historickým míľnikom treba ešte doplniť všeobecnú mobilizáciu z 23. 9. 1938, ktorú taktiež zachytili slovenskí básnici. Lukáč antológiu *Pred ohnivým drakom* rozdelil na 4 časti. Okliešťovanie hraníc Československa a najmä nášho územia je zachytené v tretej časti nazvanej *Ortieľ slovenskej zeme* a štvrtej časti *Volanie o spravodlivosť*, ktorá vyúsťuje k básňam pojednávajúcich o vzniku slovenského štátu.

Andrej Žarnov v básni *Ortieľ* nerezignuje, zostáva odhodlaným a odvážnym: „*Tisíckrát vstaneme, i keď dnes padáme / budeme žiť i mrieť za tvoju podobu, / na to ti prisahou svoju česť skládame!*“<sup>2</sup> Politickým predstaviteľom štátu vyčíta pasivitu a podvolenie sa diktátu: „*Tá krutá rana páli jedine, pre našu zem a národ v dedine, / že miesto pera zbraň mi nedali, / že cudzí kupci domov predali,*“ v básni *Smútok slovenského básnika*<sup>3</sup>. Zložitá situácia nenechala bez reakcie ani lavičiarov. V zborníku nachádzame tiež básnické príspevky Laca Novomeského či Jána Poničana. Azda Najväčšiu krivdu pocítoval Fraňo Kráľ, ktorý veršoval: „*Tento rok / červeným černidlom hanby / zaznačte do dejín / Brat zraneného brata zašľapol do blata.*“<sup>4</sup> Fraňo Kráľ ďalej nazýva ospravedlnenia politikov ako „*vatu cynických omlúv*“.

V Lukáčovom zborníku čítame tiež báseň Slávy Manicovej, mladej poslucháčky Lekárskej fakulty UK, ktorá sa nedávno pripomenula prostredníctvom antológie *Potopené duše* (2017). Báseň má názov *2. november*: „*Ach mlč len mlč ty zem poranená / nech nárek dolín stíchne v plač vrchov / Znova vás počuť! Tvár vaša pohanená / je vyhňou muky v ohnisku rokov.*“<sup>5</sup> Poetka sa teda prihovára zabratej zemi, aby sa tá vzoprela a neslúžila novým pánom.

Lukáč z početnej generácie mladých autoriek vybral práve Slávu Manicovú pravdepodobne preto, že bola ako on evanjelického vierovyznania. V dobovej tlači sa však objavili i básne iných poetiek, ktoré v knihe *Pred ohnivým drakom* abscentujú. Napr. báseň Nory Preusovej *Odkaz do Šurian* z novín *Slovák* je ladená rovnako ako spomínaná Manicovej báseň *2. november*. Preusová hovorí: „*Nuž iba takto ku vám vravím / nech ďalej odkaz letí / nech Parom udrie Pánom grófom / Pán nech im nič neposväť.*“<sup>6</sup> Silné slová z pera 17-ročnej študentky učiteľského ústavu. Oveľa pokojnejšie pôsobí báseň vtedy už etablovanej poetky Maši Haľamovej *Zabranej zemi*: „*Čas hrobár, do ticha, / zatĺka klince minút, / čo vzali máj. / V nemote rozluky / k tebe sa privinúť.*“<sup>7</sup>

I spirituálne ladeného Jána Harantu silne zasiahli spomínané udalosti. V básni *November 1938* sa intímne prihovára zabranému územiu: „*Máš uplúvané skráne, znetvorené líce, / máš tichý asketický úsmev prijatia i vzdoru, / bohatý chodí k tebe žobrať a hriešny teba lákať, / strom zeme ozýva sa bolesťou tvojich stakkát / a brázdu tvoju lakomci závidia pluhom orú.*“<sup>8</sup> Celkom prirodzene v antológii Lukáč uverejnil i niektoré svoje vlastné básne. Napr. báseň *Belvedere* (kde bola podpísaná Viedenská arbitráž). Utrpenie Slovákov básnik pripodobňuje Kristovmu utrpeniu: „*Tŕňový*

<sup>2</sup> Žarnov, Andrej, 1939. *Ortieľ*. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 59.

<sup>3</sup> Žarnov, Andrej, 1939. *Smútok slovenského básnika*. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 60.

<sup>4</sup> Kráľ, Fraňo, 1939. 1938 (Na sever). In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 84.

<sup>5</sup> Manicová, Sláva, 1939. *2. november*. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 69.

<sup>6</sup> Preusová, Nora, 1940. *Odkaz do Šurian*. In: *Slovák*. 22/202, 9.

<sup>7</sup> Haľamová, Maša, 1939. *Zabranej zemi*. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 105.

<sup>8</sup> Haranta, Ján, 1939. *November 1938*. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 70.

*korunu nám znova vsadili, / a klince tlkli v naše strhlé telá. / Octom nás napájali, kankán tančili, / špongiu výsmechu pot zotierali z tela.*<sup>9</sup>

V roku 1938 však muselo Československo tiež odstúpiť časť severnej Oravy Poľsku, čo nemohlo ujsť básnickému peru Andreja Žarnova, ktorý v básni *Pozdrav* s iróniou pozdravuje poľských romantikov: „*Pozdravujem ťa krásne, Mickewicz, / i tebe, Juljusz, drahý brat... / Prečo sme sa len rozísť museli, / keď som oboch mal rak rád.*“<sup>10</sup> Dodajme, že Žarnov patril k popredným prekladateľom poľskej poézie už v tomto období, o čom svedčí najmä jeho výberová antológia *U poľských básnikov*. Spor o Oravu rovnako nemohol obísť Rudolfa Dilonga, rodáka z Trstenej, ktorý v básni *Trhajú Oravu* hovorí: „*že naše bajonety horkosť skúsia, až bolesť hľadiet na nás zo strany, že naše pušky ustupovať musia / a ja som vojak domov poslaný!*“<sup>11</sup> Dilongova odhodlanosť bojovať sa neskôr prejavila tým, že neskôr, počas druhej svetovej vojny sa dobrovoľne sám prihlásil na východný front.

Druhá skupina básnikov sledovala pohnuté osudy národa cez konkrétne bolesti jednotlivcov. Kým predošli hovorili najmä o zemi, krajine, nasledujúci sa venujú najmä ľudským osudom. Napr. František Hečko prostredníctvom básne *Boľavý Tekov*: „*Srdc deväťdesiat tisíc ešte mocne bije, / bo mŕtve ženy tri si klakli pred dom každý / a krstia krvou živých, aby žili navždy.*“<sup>12</sup> Podobne Pavol Horov, ktorý dovtedy ešte nevydal žiadnu básnickú zbierku uverejňuje báseň s názvom *62-ročný starec bráni hranice*, v ktorej ho stvárnil nasledovne: „*Do dosák kamenných vykreste jeho podobu / do dosák kamenných zasadte jeho rysy / pancierom patiny ho zacloňte / aby bol večne živý.*“<sup>13</sup>

Spomedzi všetkých slovenských miest bola pravdepodobne najbolestnejšou strata Košíc. Básnik Vladimír Rolko ich prirovnáva k neveste v básni *Z košických verbunkov*: „*Blízke sú fronty, / rovnaké dvojčatá, / Košice sú čiernou nevestou.*“<sup>14</sup>

Zabratie južného územia Slovenska násilne rozdelilo i mnohé rodiny, ktoré sa takto ocitli na územiach dvoch štátov. Táto bolesť potom gradovala najmä počas sviatkov rodiny, akými sú vianočné sviatky. Píše o tom napr. Alexander Pockody v básni *List matke do Maďarska*: „*A ty, mat moja, bolas na polnočnej? / Slovenská bola? Či už farár nový? / A teraz sediac v izbičke tej bočnej, / hľadiš jak sneží na sad jabloňový?*“<sup>15</sup>

Spomínaná Viedenská arbitráž veľmi zasiahla básnika Antona Prídavka. Ten vo roku 1940 vydal básnickú zbierku *Do videnia!*, ktorú venoval „*bratom a sestrám slovenským na odtrhnutom území*“. Okrem toho na jar 1944 zostavil antológiu *Duch a zbraň*, podobnú Lukáčovej antológii. Zaradil však do nej i básne autorov, ktorých Lukáč vynechal, napr. Svetoslava Veigla a jeho báseň *Bratom v Maďarsku*.

Prídavkova zbierka *Do videnia!* obsahuje 32 básní s touto tematikou. Zdanlivo monotematické básne vyzdvihujú viaceré momenty, ktoré sú povšimnutiahodné. Básne často oscilujú medzi

<sup>9</sup> Lukáč, Emil Boleslav, 1939. Belvedere. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 74.

<sup>10</sup> Žarnov, Andrej, 1939. Pozdrav. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 79.

<sup>11</sup> Dilong, Rudolf, 1939. Trhajú Oravu. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 83.

<sup>12</sup> Hečko, František, 1939. Boľavý Tekov. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 81.

<sup>13</sup> Horov, Pavol, 1939. 62-ročný starec bráni hranice. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 86.

<sup>14</sup> Rolko, Vladimír, 1939. Z košických verbunkov. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 95.

<sup>15</sup> Pockody, Alexander, 1939. List matke do Maďarska. In: Lukáč, Emil Boleslav (ed.): *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej, 108.

zúfalstvom a povzbudením odtrhnutých bratov. I keď je zbierka dedikovaná južným Slovákom, nájdeme tu i básne venované odtrhnutej Orave, napr. básne *Bratovi* či *Javorina*. Básne sú v zbierke radené chronologicky, teda od jesene 1938 až po vypuknutie druhej svetovej vojny. V titulnej básni *Do videnia* autor vyzdvihuje svoje odhodlanie a ako keby povzbudzuje sám seba: „Ja, vojak, sprisaháný na živého Boha, / sa staviam na krvavé hranice / a čakám na rozhodný povel!“<sup>16</sup> V stave dezilúzie privoláva dávne i nedávne osobnosti našich dejín. V citovanej básni privoláva Andreja Hlinku: „Ak pohynieme mnohí, vstane z hrobu Hlinka / a desať pokolení vyhrnie sa za ním zo zeme. / V kom viery aspoň omrvinka, / sa pridá k zástupu / a pôjde s nami.“<sup>17</sup> V básni *Tisíc rokov* zasa na pomoc privoláva Svätopluka, v básni *Predjarie* zasa Jánošíka: „Hej, Juro Jánošík, či strpíš bezprávie / a stony rodných počuješ znieť v dialave?“<sup>18</sup> Mimochodom, Prídavok je tiež autorom Drámy *Pribína* a básnickej zbierky *Valaška a dukáty*, teda predstavované motívy boli autorovi blízke a venoval sa im systematicky.

Podobne ako Pockody i Prídavok tematizuje prvé Vianoce rozdelenej slovenskej krajiny. V básni sa opäť prihovára celkom dôverne: „Vy aspoň jedľu chceli by ste, bratia, však? / čo pod Tatrami o voľnosti snívala...“<sup>19</sup> Pýta sa, či vôbec Kristus príde do neslobodnej krajiny, keď v básni ďalej pokračuje: „Či prišiel ku vám Kristus aspoň mimodak? / Ak prišiel, či ho slobodná zem vítala?“<sup>20</sup> Báseň prebral i Lukáč do už spomínanej antológie *Pred ohnivým drakom*. Keďže Anton Prídavok pôsobil v Košiciach na viacerých miestach, napr. ako redaktor rozhlasu, nečudo, že básni hovoriacich o smutnom osude Košíc má v zbierke viacero. V básni nazvanej prosto *Košice* vyzýva patrónku chrámu: „Pomôž nám, patrónka, Alžbeta svätá, / do skazy išli sme, ťažká je strašne / za spásu sám ti mericu zlata, / len keby zbaviť sa bláznivej vášne...“<sup>21</sup>

Prídavok však vojnu nepovažuje za adekvátne riešenie krivdy spáchanej Slovákom. Jeho odpor voči vojne je citeľný. Vyjadruje to v básni *Vojna*: „Znie koncert besný. Mieru píšú tanky epitaf / a na kopytách konských diabol svety roznáša. / Je kľatba pekiel na storočí tomto zdivelom, / v ňom za škovránka aeroplány tešia oráča.“<sup>22</sup> Keďže Prídavkovu staršiu poéziu možno zaradiť do kontextu ruralisticky ladenej poézie, sú preto motívy domova a slovenskej zeme časté i týchto jeho angažovaných básňach. Smutnou udalosťou bol tzv. incident v Šuranoch na Vianoce 1938, keď maďarskí žandári zastrelili 18-ročnú Máriu Kokošovú. Báseň nazvanú *Šperk* jej dedikoval Laco Novomeský a tiež Prídavok v predstavovanej zbierke *Do videnia!*, kde sa k nej takto prihovára: „Aziat sa v krvi kúpe, / Európa, počuješ? / Hlasnejšie sa ozvi Marka, / keď už svetu žaluješ...“<sup>23</sup> O neznámej obeti Šurian tiež hovorí v básni *Malý martýr*. V jednej z posledných básní zbierky *Všetko späť* dúfa v spravodlivé povojnové usporiadanie Európy: „Vierou tisícročia verím vo vzkriesenie, / vidím jasne: deň môj vysnený sa blíži. / Celý národ doma bude. V rodnej vlasti. / Záštitu mám v apoštolskom kríži.“<sup>24</sup> Dodajme, že autor zomrel 12. 5. 1945.

Ďalším príspevkom k pohnutým udalostiam je zbierka Jozefa M. Broďanyho (1903 – 1972), úradníka v Žiline. V zbierke *Žalujem* (pravdepodobne 1939) zachytil udalosti podobne ako Prídavok. V básni *Bratom – Poliakov* sa sťažuje: „Nuž zvoňte zvony / i umieráčik malý. / Zvoňte a hláste svetu / strašnú odvetu. / Hláste Poliakov ukrutnú pýchu, / že Slovákom nedopriali dychu.“<sup>25</sup>

<sup>16</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Do videnia. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 9.

<sup>17</sup> c. d., 10.

<sup>18</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Predjarie. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 34.

<sup>19</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Predjarie. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 17.

<sup>20</sup> Ibid.

<sup>21</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Košice. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 28.

<sup>22</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Vojna. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 37.

<sup>23</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Mária Kokošová. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 19.

<sup>24</sup> Prídavok, Anton, 1940. *Všetko späť. Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osveta, 40.

<sup>25</sup> Broďany, Jozef, M., 1939?. *Bratom – Poliakov. Žalujem...* Žilina: vlastný náklad, 13.

V básni *Polnočná v Šuranoch* i on píše o Márii Kokošovej. Keďže autor v čase publikovania zbierky pôsobil ako železničiarsky úradník (tento motív možno sledovať i na obálke), viacero básní je venovaných práve im: *Kurič*, *Hradlár*, *Výpravca*, *Balada o železničiarovi*, *Neplatný lístok* atď. Zo všetkých veršov cítiť smútok nad dobovými udalosťami.

Takmer zabudnutý básnik a textár Lubomír Kupčok je autorom až dvoch básnických zbierok o udalostiach z prelomov rokov 1938 a 1939: *Zákopy na juhu* a *Defilé* (obe 1939). Lubomír Kupčok bol predstaviteľom tzv. 3. literárnej generácie a prispieval do časopisu *Postup* a iných literárnych časopisov. Patril do okruhu bratislavskej bohémy. Literárny vedec Ján Sedlák ho označil za najväčšieho bratislavského bohéma, čo konštatoval i Martin Vašš vo svojej nedávnej monografii *Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920 – 1945*. Zbierku *Zákopy na juhu* dedikoval kamarátom z mobilizácie 1938. Básňou nazvanou dátumom 10. 11. 1938 reaguje na zabratie územia Petržalky: „ortiel sa ozaj vyhladiť nedá / z národného kréda / zdĺhavo / druh druhu mrví / druh druhu korf“.<sup>26</sup> Alegorickou básňou *Prestrelka na hraniciach* zasa reagoval na tých, ktorí sa pokúšali utiecť z okupovaného územia patriaceho Maďarsku na Slovensko. Kupčokova poézia v porovnaní s predošlými básňami je viac založená na expresivite výrazu, básnik využíva gradáciu a básne tiež rozčleňuje typograficky, aby aj ich vonkajšia kompozícia pôsobila chaoticky a nesúrodno. Obdobne komponoval i básne v cykle *Defilé*, v ktorých vykreslil atmosféru tzv. Malej vojny.

Atmosféra smútku sa okrem predstavenej angažovanej poézie odzrkadlila tiež v tzv. revizionistických piesňach. Doposiaľ sa mi podarilo vypátrať 4. Všetky boli vydané v notách v nakladateľstve Jána Stožického v Bratislave, ktorý vydával **moderné slovenské šlágre**. **Azda najznámejšou a v istom zmysle veselou** je pochodová pieseň *Chceme nazad Košice*. Autorom hudby a textu je Ján Pelikán, jeden z trendsetterov modernej slovenskej populárnej hudby z konca 30. rokov. Ústredný motív textu je obdobný spomínanej básni Pavla Horova: „Chceme nazad Košice, k tomu ešte Levice, čo nám vzali. Náš pán richtár hovoril, že šesťdesiat rokov má, že by si tiež vystrelili, z poriadneho kanóna...“<sup>27</sup> Smutnejší a lyrickejší tón je v piesňach *Čo nám vzali, to nám vrátia* a *Spomienka strateným*. Obe sa ponášajú na staršie slovenské hymnické piesne, napr. *Kolo Tatier čierňava* alebo *Kto za pravdu horí*. Obe sú komponované v pomalom tempe rubato. Autorom textu piesne *Čo nám vzali, to vrátia* je Arnold Flögl, Čech, spevák, významný člen opery Slovenského národného divadla. Text piesne chce povzbudiť Slovákov v Maďarsku: „Drahí bratia, čo vás od nás odlúčili, žite duchom, ak ste dosiaľ s nami žili! Hnev utajte v sebe, čo vám v srdciach búri, nad inú zem osud mračien chystá chmúry.“<sup>28</sup>

Autorom textu tretej piesne, rovnako ťahavej je Jarko Elen, textár a **dramatik expresionisticky** a avantgardne ladených divadelných hier a poviedok, ktoré uverejňoval v Mladom Slovensku. I on povzbudzuje stratených: „Spomienka k Vám za hranice letí, stratení bratia, slovenských hôr. Slobodného národa ste deti, zatnite päste, premôžte bôľ!“<sup>29</sup> Poslednou skladbou je tango nazvané *Sestrička*. Jeho autormi sú bratia Mikuláš a Juraj Košťálovci, ktorí túto pieseň venovali odtrhnutým bratom a sestrám v Maďarsku, ako uvádzajú v podtitule skladby. V nej sa prihovárajú nasledovne: „Sestrička, prečo ti srdce zaplače, keď uzrieš neba slovenského jas. Sestrička noci sa v úsvit premenia, sestrička, dobre s maj, dovidenia.“<sup>30</sup> Toto tango nahral na gramoplatne František Krištof Veselý a predošlé dve ťahavé piesne Janko Blaho a Štefan Hoza, významní **tenoristi Slovenského národného divadla**.

<sup>26</sup> Kupčok, Lubomír, 1939. 10. XI. 1938. *Zákopy na juhu*. Bratislava: vlastný náklad, 10.

<sup>27</sup> Pelikán, Janko, 1939. *Chceme nazad Košice*. Bratislava: Ján Stožický, 2.

<sup>28</sup> Flögl, Arnold, 1939. *Čo nám vzali, to nám vrátia*. Bratislava: Ján Stožický, 2.

<sup>29</sup> Elen, Jarko, 1939. *Spomienka strateným*. Bratislava: Ján Stožický, 2.

<sup>30</sup> Košťál, Juraj, 1939. *Sestrička*. Bratislava: Ján Stožický, 2.



Vo svojom príspevku som chcel upozorniť na básnické príspevky mnohých už dnes zabudnutých autorov, ktorými chceli autentickým spôsobom zachytiť svoj smútok nad pohnutými udalosťami spred osemdesiatich rokov v rámci svojich možností a kompetencií v rozličných podobách. Tvarové a umelecké parametre predstavovanej tvorby sami autori podriadili ich spoločenskej nevyhnutnosti a naliehavosti. Básne tak majú celkom prirodzene viac historickú než estetickú hodnotu. Jedinečným spôsobom napomáhajú k rekonštrukcii historického kontextu tých čias.

## SUMMARY

A number of well-known and less well-known authors present a great feeling of a contemporary atmosphere throughout the society. Common signs were feelings of abandonment, betrayal, loneliness, curse, and pain. Emil Boleslav Lukáč, as an evangelical priest and theologian, has compiled a representative book in which he has given space to experienced and established authors (Andrej Žarnov, Valentín Beniak, Rudolf Dilong), but also to the beginner and little known author (Pavol Horov, Štefan Žáry, Sláva Manicová). Some were previously known for their agitational and political attitudes (Andrej Žarnov), but some of them with political verses were presented for the first time (Jan Haranta). In the anthology, it is also possible to see the rare concord between Catholics and Evangelicals, as well as between the rule-autonomists (Andrej Žarnov) and the leftwing-predominantly communists (Laco Novomeský, Fraňo Král). The unspoken sphere represents the songs mentioned above, which have found echo among a wide audience. The contribution thus maps a wide sphere of manifestations of the period atmosphere of these important events in the history of Slovakia.

## LITERATÚRA

- Broďany, Jozef, M., 1939?. *Žalujem...* Žilina: vlastný náklad.  
Elen, Jarko, 1939. *Spomienka strateným*. Bratislava: Ján Stožický.  
Flögl, Arnold, 1939. *Čo nám vzali, to nám vráti*. Bratislava: Ján Stožický.  
Košťál, Juraj, 1939. *Sestrička*. Bratislava: Ján Stožický.  
Kupčok, Ľubomír, 1939. *Zákopy na juhu*. Bratislava: vlastný náklad.  
Lukáč, Emil Boleslav (ed.), 1939. *Pred ohnivým drakom*. Bratislava: Miestny odbor Matice slovenskej.  
Pelikán, Janko, 1939. *Chceme nazad Košice*. Bratislava: Ján Stožický.  
Prídavok, Anton, 1940. *Do videnia*. Bratislava: Roľnícka osвета.

## KONTAKT

Mgr. Peter Tollarovič  
Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy  
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave  
Gondova 2  
814 99 Bratislava  
Slovenská republika  
tollarovic.peter@gmail.com